

Scenariusz lekcji języka polskiego

Temat: O kondycji człowieka w wierszach poetów XX wieku i w sztukach plastycznych.

Autor: Róża Połec

Typ szkoły i poziom: Klasa: 3 (liceum ogólnokształcące)

Cel ogólny: rozwinięcie umiejętności interpretacji i analizy tekstów kultury.

Cele operacyjne – uczeń potrafi:

- zinterpretować i zanalizować tekst kultury,
- formułować pytania interpretacyjne do tekstu kultury,
- zastosować w pracy z tekstem mapę wiersza i ekfrazę poetycką,
- zinterpretować i zanalizować tekst kultury na poziomie znaczeń dosłownych i metaforycznych,
- funkcjonalnie zastosować konteksty kulturowe do interpretacji tekstów kultury,
- zgromadzić informacje zaczerpnięte z różnych źródeł,
- funkcjonalnie wprowadzać terminologię z zakresu teorii literatury,
- sformułować wypowiedź logicznie ułożoną i poprawną pod względem językowym.

Metody i formy pracy: praca w grupach, mini prezentacje; graficzne czytanie tekstów kultury, metoda pytań do tekstu, mapa myśli, ekfrazja.

Środki dydaktyczne: karty pracy (materiały ksero i elektroniczne), wybór tekstów kultury, plakaty, kartki samoprzylepne, flamastry.

Czas zajęć: 2h

TOK ZAJĘĆ:

1. Powitanie uczniów przez nauczyciela.
2. Czynności organizacyjne: sprawdzenie obecności, podział zespołu klasowego na grupy (4 – 5 osób).
3. Zapoznanie uczniów z tematem lekcji i celami operacyjnymi.
4. Nauczyciel przekazuje uczniom karty pracy przygotowane na lekcje – karta pracy nr 1 (Poeci XX wieku o człowieku) z utworami poetyckimi (teksty przygotowane w wersji elektronicznej zostają wyświetlone na ekranie):

Czesław Miłosz, *Do polityka*; Czesław Miłosz, *Dobranoc*; Wisława Szymborska, *Sto pociech*; Wisława Szymborska, *Schyłek wieku*; Tadeusz Różewicz, *bez*; Zbigniew Herbert, *Przesłanie Pana Cogito*.

Wspólne przeczytanie utworów poetyckich (teksty powinny wybrzmieć w klasie).

Przed przystąpieniem do interpretacji tekstów kultury i w trakcie pracy uczniowie mają możliwość zadania pytań nauczycielowi i uzyskania wyjaśnień.

5. Praca w grupach – uczniowie przystępują do pracy z tekstami kultury wg poleceń nauczyciela; grupy wykonują kolejne zadania (polecenia przygotowane na kartkach lub w wersji elektronicznej - wyświetlone na ekranie).

Nauczyciel przydziela każdej grupie po dwa teksty poetyckie i zleca wykonanie zadania.

ZADANIE 1.

Proszę określić problematykę utworów i sformułować (zapisać) tezy interpretacyjne, wskazać obecne w tekstach słowa kluczowe (wypisać lub podkreślić) oraz motywy.

(Praca w grupach metodą burzy mózgów; uczniowie wykorzystują karty pracy i zeszyty przedmiotowe lub dodatkowe kartki czy flipcharty.)

Uczniowie prezentują efekty pracy. Omówienie.

ZADANIE 2.

Kontynuacja pracy z **kartą pracy nr 1**.

Proszę sformułować pytania interpretacyjne i analityczne do wybranego tekstu poetyckiego i uporządkować zaproponowane pytania tak, by tworzyły logiczny ciąg (ok. 10 pytań).

Teksty może także przydzielić grupom nauczyciel. (Metoda stawiania pytań – pytania do tekstów literackich/tekstów kultury; pytania formułowane przez uczniów mają na

celu rozwinąć umiejętność samodzielnej interpretacji tekstu literackiego/tekstu kultury.)

Uczniowie zapisują pytania w punktach (w zeszytach lub inna wersja zapisu przyjęta przez nauczyciela).

Prezentacja wykonanych zadań i omówienie.

ZADANIE 3.

Nauczyciel nawiązuje do problemu określonego w temacie lekcji i stawia pytanie celem podsumowania dotychczasowych rozważań uczniów:

Jaki wizerunek człowieka wyłania się z zaprezentowanych utworów poetyckich? (krótka dyskusja podsumowująca nt. cech człowieka i wartości ważnych w jego życiu)

Proszę wybrać z tekstów i zapisać 2-3 reprezentatywne cytaty (wykorzystanie samoprzylepnych kartek) – uczniowie pod kierunkiem nauczyciela tworzą na tablicy "księgę cytatów" wokół hasła: "Kondycja człowieka XX w."

ZADANIE 4.

Wykorzystanie **karty pracy nr 2 - EKFRAZA**

Nauczyciel przekazuje uczniom **kartę pracy nr 2** i przypomina uczniom lub wyjaśnia, czym jest ekfrazja (dobrze byłoby, aby uczniowie wcześniej poznali pojęcie ekfrazy i jej przykłady). Uczniowie pracujący w grupach otrzymują kserokopie tekstów kultury potrzebnych do dalszej pracy (nauczyciel przydziela każdej grupie jeden tekst; materiały mogą być także wyświetlane na ekranie).

Proszę napisać wybrany typ ekfrazy do jednego z obrazów (proponowane materiały lub inne wg wyboru nauczyciela):

Długa wędrówka (Gdy myślę człowiek) - Marek Żuławski

https://www.google.com/search?q=d%C5%82uga+w%C4%99dr%C3%B3wka+marek+%C5%BCu%C5%82awski&tbm=isch&source=iu&ictx=1&fir=cRDBTbPgllqU5M%253A%252CQPogG_UxRj3S7M%252C_&vet=1&usg=AI4_-kREV_o_R5WMehsbCmP6CpdTrdnJRA&sa=X&ved=2ahUKEwi125bt6ZbiAhWnk4sKHTanD90Q9QEwAHoECAkQBA#imgrc=cRDBTbPgllqU5M:

Rozstanie – Talat Darwinoglu

<https://www.gallerystore.pl/blog/2019/01/25/bez-twarzy-postaci-w-sztuce-talata-darwinoglu/talat-darwinoglu-rozstanie-fotografia/>

Niestabilne więzi – Sabina Maria Grzyb

<https://www.google.com/search?q=niestabilne+wi%C4%99zi+sabina+maria+grzyb&tbm=isch&source=hp&sa=X&ved=2ahUKEWjX6KHT6JbiAhUFlosKHXNUB8kQsAR6BAGJEA&biw=1086&bih=620>

Rozwinięte skrzydła – Agata Buczek

<https://www.gallerystore.pl/malarstwo-olejne/agata-buczek/rozwin-skrzydla>

On – Olga Hausman

<https://www.gallerystore.pl/malarstwo-akrylowe/olga-hausmann/on>

Wiadomość_Autoportret – Małgorzata Łodygowska

https://www.google.com/search?q=wiadomo%C5%9B%C4%87_autoportret+ma%C5%82gorzata%C5%82odygowska&tbm=isch&source=hp&sa=X&ved=2ahUKEwj3z_K755biAhVmmlsKHUEoAR4QsAR6BAGJEA&biw=1086&bih=620

Jeśli nauczyciel nie zechce skorzystać z zadania z ekfrazą, proponuję **ZADANIE 4b.**

Proszę zinterpretować wybrany (przydzielony) tekst, sporządzając mapę myśli.
Uczniowie dokonują w ten sposób interpretacji tekstu kultury, podporządkowując ją tematowi lekcji.

Podobnie jak w zadaniu nr 1 można polecić uczniom, aby sformułowali tezę interpretacyjną.

Prezentacja efektów pracy po wykonaniu polecenia.

ZADANIE 5.

Na podsumowanie zajęć - ściana cytatów, refleksji.

Pytanie nauczyciela:

Jaki świat prezentują zinterpretowane przez Was teksty kultury i jaki jest w nim człowiek?

Uczniowie na podsumowanie rozważań związanych z tematem zapisują swoje uwagi na małych samoprzylepnych kartkach, następnie umieszczają je na tablicy.

Obudowują, wzbogacają "księgę cytatów" wokół hasła: "Kondycja człowieka XX w." z zadania nr3.

Omówienie efektów pracy uczniów i ewaluacja zajęć.

6. Ewaluacja zajęć. Uczniowie także dokonują autoewaluacji (na przygotowanych przez nauczyciela kartkach czy kartach ewaluacji lub w zeszycie przedmiotowym) zapisują umiejętności, które zdobyli i rozwinęli.

Uwagi do sposobu realizacji:

Lekcja została zaplanowana zgodnie z określonymi na rok 2018/2019 Kierunkami Polityki Oświatowej Państwa: (...) *Kształcenie rozwijające samodzielność, kreatywność i innowacyjność uczniów.*

Najważniejsze umiejętności zdobywane przez ucznia: czytanie – umiejętność rozumienia, wykorzystywania i refleksyjnego przetwarzania tekstów, w tym tekstów kultury, prowadząca do osiągnięcia własnych celów, rozwoju osobowego oraz aktywnego uczestnictwa w życiu społeczeństwa; myślenie naukowe – umiejętność wykorzystania wiedzy o charakterze naukowym do identyfikowania i rozwiązywania problemów, a także formułowania wniosków opartych na obserwacjach empirycznych dotyczących przyrody i społeczeństwa; umiejętność komunikowania się w języku ojczystym (...), zarówno w mowie, jak i w piśmie; umiejętność

wyszukiwania, selekcjonowania i krytycznej analizy informacji; umiejętność rozpoznawania własnych potrzeb edukacyjnych oraz uczenia się; umiejętność pracy zespołowej.

Bibliografia:

1. R. Matuszewski, *Poezja polska 1939 -1991. Antologia*, WSiP, Warszawa 1994.
2. <http://aleklasa.pl/liceum/c230-wiersze/c304-analiza-wierszy/czeslaw-milosz-polityka>
3. <http://andrzejb98.blogspot.com/2011/02/dobranoc-czesaw-miosz-zadnych.html>
4. *Polonista w szkole. Podstawy kształcenia nauczycieli polonisty*, red. Janus – Sitarz A., Universitas, Kraków 2004.
5. Grodecka A., *Ekfrazja poetycka. Typologia*.
6. Grodecka A., *Ekfrazja w edukacji*.

KARTA PRACY NR 1

Poeci XX wieku o człowieku

<p>Czesław Miłosz, <i>Do polityka</i></p> <p>Kto ty jesteś, człowieku, Zbrodniarz czy bohater? Ty, którego do czynu Wychowała noc Oto starca i dziecka W ręku dzierzysz los I twarz twoja zakryta Jak Golem nad światem Kto ty jesteś, człowieku?</p> <p>Czy obrócisz w popioły Miasto czy ojczyznę? Stój! Zadrzyj w sercu swoim Nie umywaj rąk Nie oddawaj wyroku Niespełnionym dziejom Twoja jest waga I twój jest miecz</p> <p>Ty ponad ludzką troską Gniewem i nadzieją Ocalasz albo gubisz Pospolitą rzecz Ciemność nadchodzi...</p> <p>Gwarne miasta i pola Kopalnie, okręty Na twojej dłoni ludzkiej Jakże ludzkiej Patrz: linia twego życia Tędy będzie szła</p> <p>Trzykroć błogosławiony Po trzykroć przeklęty Władco dobra lub zła Władco dobra, albo władco zła Kto ty jesteś, człowieku</p> <p>(Kraków 1945, z t. <i>Światło dzienne</i> 1953)</p>	<p>Czesław Miłosz, <i>Dobranoc</i></p> <p>Żadnych obowiązków. Nie muszę być głęboki. Nie muszę być artystycznie doskonały. Ani podniosły. Ani budujący. Wędruję sobie. Powiadam: „Goniłeś, No to i dobrze. Czas był po temu”.</p> <p>A teraz muzyka światów odmienia mnie. W inny znak wchodzi moja planeta. Drzewa i trawniki wyraźniej. Jedna po drugiej filozofie gasną. Lekko, ale i nic nie wiadomo. Sosy, roczniki win, mięsiwa. Trochę gadamy o powiatowych festach, (...) Lepsze to niż badać swoje sny.</p> <p>Tymczasem urastało. Już jest niewidzialne. Ani zgadnąć jak, tutaj, wszędzie. Inni tym się zajmą. A ja na wagary, Buonanotte. Ciao. Farewell.</p> <p>(<i>Dalsze okolice</i> 1991)</p>
---	--

ODNOśrodek Doskonalenia Nauczycieli
w Poznaniu**Wisława Szymborska, *Sto pociech***

Zachciało mu się szczęścia,
zachciało mu się prawdy,
zachciało mu się wieczności,
patrzcie go!

Ledwie rozróżnił sen od jawy,
ledwie domyślił się, że on to on,
ledwie wystrugał ręką z pletwy rodem
krzesiwo i rakiętę,
łatwy do utopienia w łyżce oceanu,
za mało nawet śmieszny, żeby pustkę śmieszyć,
oczami tylko widzi,
uszami tylko słyszy,
rekordem jego mowy jest tryb warunkowy,
rozumem gani rozum,
słowem: prawie nikt,
ale wolność mu w głowie, wszechwiedza i byt
poza niemądrym mięsem,
patrzcie go!

Bo przecież chyba jest,
naprawdę się wydarzył
pod jedną z gwiazd prowincjonalnych.
Na swój sposób żywotny i wcale ruchliwy.
Jak na marnego wyrodka kryształu -
dość poważnie zdziwiony.
Jak na trudne dzieciństwo w koniecznościach stada -
nieźle już poszczególny.
Patrzcie go!

Tylko tak dalej, dalej choć przez chwilę,
bodaj przez mgnienie galaktyki małej!
Niechby się wreszcie z grubsza okazało,
czym będzie, skoro jest.
A jest - zawzięty.
Zawzięty, trzeba przyznać, bardzo.
Z tym kółkiem w nosie, w tej todze, w tym swetrze.
Sto pociech, bądź co bądź.
Niebożę.
Istny człowiek.

(*Sto pociech* 1967)

Wisława Szymborska, *Schyłek wieku*

Miał być lepszy od zeszyłych nasz XX wiek.
Już tego dowieść nie zdąży,
lata ma policzone,
krok chwiejny,
oddech krótki.

Już zbyt wiele się stało,
co się stać nie miało,
a to, co miało nadejść,
nie nadeszło.

Miało się mieć ku wiosnie
i szczęściu, między innymi.

Strach miał opuścić góry i doliny.
Prawda szybciej od kłamstwa
miała dobiegać do celu.

Miało się kilka nieszczęść
nie przydarzyć już,
na przykład wojna
i głód, i tak dalej.

W poważaniu być miała
bezbronność bezbronnych,
ufność i tym podobne.

Kto chciał cieszyć się światem,
ten staje przed zadaniem
nie do wykonania.
Głupota nie jest śmieszna.

Mądrość nie jest wesoła.
Nadzieja
to już nie jest ta młoda dziewczyna
et caetera, niestety.

Bóg miał nareszcie uwierzyć w człowieka
dobrego i silnego,
ale dobry i silny
to ciągle jeszcze dwóch ludzi.

Jak żyć – spytał mnie w liście ktoś,
kogo ja zamierzałam spytać
o to samo.

Znowu i tak jak zawsze,
co widać powyżej,
nie ma pytań pilniejszych
od pytań naiwnych.

(*Ludzie na moście* 1986)

Tadeusz Różewicz, bez

największym wydarzeniem
w życiu człowieka
są narodziny i śmierć
Boga

ojcze Ojczy nasz
czemu
jak zły ojciec
nocą

bez znaku bez śladu
bez słowa

czemuś mnie opuścił
czemu ja opuściłem
Ciebie

życie bez boga jest możliwe
życie bez boga jest niemożliwe

przecież jak dziecko karmiłem się
Tobą
jadłem ciało
piłem krew

może opuściłeś mnie
kiedy próbowałem otworzyć
ramiona
objąć życie

lekkomyślny
rozwarłem ramiona
i wypuściłem Ciebie

a może uciekłeś
nie mogąc słuchać
mojego śmiechu

Ty się nie śmiejesz

a może pokarałeś mnie
małego ciemnego za upór
za pychę
za to
że próbowałem stworzyć
nowego człowieka
nowy język

opuściłeś mnie bez szumu
skrzydeł bez błyskawic
jak polna myszka
jak woda co wsiąkła w piach
zajęty roztargniony

Zbigniew Herbert, *Przesłanie Pana Cogito*

Idź dokąd poszli tamci do ciemnego kresu
po złote runo nicości twoją ostatnią nagrodę

idź wyprostowany wśród tych co na kolanach
wśród odwróconych plecami i obalonych w proch

ocalałeś nie po to aby żyć
masz mało czasu trzeba dać świadectwo

bądź odważny gdy rozum zawodzi bądź odważny
w ostatecznym rachunku jedynie to się liczy

a Gniew twój bezsilny niech będzie jak morze
ilekroć usłyszysz głos poniżonych i bitych

niech nie opuszcza ciebie twoja siostra Pogarda
dla szpicłów katów tchórzy – oni wygrają

pójdą na twój pogrzeb i z ulgą rzucą grudę
a kornik napisze twój uładzony życiorys

i nie przebaczasz zaiste nie w twojej mocy
przebaczać w imieniu tych których zdradzono o świecie

strzeż się jednak dumy niepotrzebnej
ogłądaj w lustrze swą błazeńską twarz
powtarzaj: zostałem powołany – czyż nie było lepszych

strzeż się oschłości serca kochaj źródło zaranne
ptaka o nieznanym imieniu dąb zimowy

światło na murze splendor nieba
one nie potrzebują twego ciepłego oddechu
są po to aby mówić: nikt cię nie pocieszy

czuwaj – kiedy światło na górach daje znak – wstań i idź
dopóki krew obraca w piersi twoją ciemną gwiazdę

powtarzaj stare zaklęcia ludzkości bajki i legendy
bo tak zdobędziesz dobro którego nie zdobędziesz
powtarzaj wielkie słowa powtarzaj je z uporem
jak ci co szli przez pustynię i ginęli w piasku

a nagrodzą cię za to tym co mają pod ręką
chłostą śmiechu zabójstwem na śmietniku

idź bo tylko tak będziesz przyjęty do grona zimnych
czaszek

do grona twoich przodków: Gilgamesza Hektora Rolanda
obrońców królestwa bez kresu i miasta popiołów

Bądź wierny Idź

(*Pan Cogito* 1974)

ODN

Ośrodek Doskonalenia Nauczycieli
w Poznaniu

nie zauważyłem twojej ucieczki twojej nieobecności w moim życiu	
---	--

życie bez boga jest możliwe życie bez boga jest niemożliwe	(III 1988 – III 1989)
---	-----------------------

Źródła tekstów:

1. R. Matuszewski, *Poezja polska 1939 -1991. Antologia*, WSiP, Warszawa 1994.
2. <http://aleklasa.pl/liceum/c230-wiersze/c304-analiza-wierszy/czeslaw-milosz-polityka>
3. <http://andrzejb98.blogspot.com/2011/02/dobranoc-czesaw-miosz-zadnych.html>

KARTA PRACY NR 2

EKFRAZA

EKFRAZA - „wiersz o obrazie”, rodzaj „legandy epigraficznej” – czyli niezbędnego objaśnienia nieznanymi znakami na płótnie, zestaw wskazówek ułatwiających poruszanie się w sferze plastycznej. **Głównym celem ekfrazy** był wyraz emocji związanych z patrzeniem na dzieła sztuki, jednak od początku towarzyszyły jej także walory użyteczne i edukacyjne. Starożytne epigramy o sztuce służyły gloryfikacji artysty, mecenasów lub kręgu kulturowego, w którym powstało opisywane dzieło.

Ekfaza informacyjna – polega na prezentacji obrazu poprzez narrację i opis, początkowo obowiązuje w niej zasada wierności wobec obrazu, sumiennego wyjaśniania zastosowanych scen, alegorii i znaków malarskich, z czasem opisy stają się coraz bardziej swobodne; ta forma przekształca się w powieść ożywiającą obraz.

Ekfaza dyskursywna – przyjmuje formę wypowiedzi osób z obrazu, może to być kazanie, monolog lub dialog; najczęściej stanowi rozwinięcie wszelkich gestów przemowy zastosowanych przez malarza; rodzaj prototypu komiksu.

Ekfaza inwokacyjna – forma prośby, modlitwy, zwrotu hipotetycznego widza do namalowanej postaci; początkowo stosowana głównie w odniesieniu do obrazów religijnych, sporadycznie również przez artystów współczesnych (np. Czesław Miłosz, Jacek Kaczmarski).

Ekfaza syntetyczna – przyjmuje formę sentencji, krótkiego komentarza, zawiera zwięźle ujętą główną myśl obrazu, może stanowić rodzaj wypowiedzi odautorskiej, przynależą do niej różnego typu „monografie”, „medaliony”.

Ekfaza ekstatyczna – forma zapisu doświadczeń percepcyjnych, nacechowana subiektywnie, skupiona na analizie warstwy malarskiej (koloru, przestrzeni, tworzywa).

POLECENIE

Proszę napisać wybrany typ ekfrazy do jednego z tekstów kultury:

Długa wędrówka (Gdy myślę człowiek) - Marek Żuławski

Rozstanie – Talat Darvinoglu

Niestabilne więzi – Sabina Maria Grzyb

Rozwiń skrzydła – Agata Buczek

On – Olga Hausman

Wiadomość_Autoportret - Małgorzata Łodygowska